DANIEL FETTER:

ISLANDIA

ANEB

KRÁTKÉ VYPSÁNÍ OSTROVA ISLANDU,

VYTIŠTĚNÉ

OD DANIELE MICHÁLKA V PRAZE 1673.

VYDÁVÁ

DR. ČENĚK ZÍBRT.

PRAHA 1894.

KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ.

Knihu, o které tuto podávám zprávu, znal Jungmann (Hist. lit. IV. 663) v přepisu, pořízeném od Augustina Strejce Kutnohorského r. 1701 v Žitavě. Uvádí stručně její název: Vypsání krátké Islandu od r. 1613. Tištěného exempláře, jaký tu mám před sebou, patrně ještě neznal. Nebyl by uváděl v řadě jiných knih cestopisných s názvy zevrubnými tak stručného názvu s výslovnou zmínkou, že kniha byla přepsána a od koho a kdy, a že tento přepis je chován u p. Blechy. Teprve v recensi Jungmannovy Historie Literatury*) r. 1827 doplněna zpráva oznámením, že spisovatelem knihy je Dan. Vetter a že byla vydána r. 1673. Obíraje se soustavně studiem starých tisků českých, zejména těch, kde jsou roztroušena zrnka kulturně historická, všímám si pilně starých cestopisů, v nichž nezřídka vyklouzly z péra spisovateli vzácné zprávy o životě, o mravech a obyčejích starodávných vůbec i připlétaly se k nim obyčejně přirovnávací zmínky o kulturních poměrech staročeských. Nemálo byl jsem překvapen, když mě laskavě upozornil při studiu v knihovně Musea království českého p. bibliothekář Ad. Patera na tištěný exemplář

*) Viz Č. Č. Mus. 1827, II. str. 147.

oné knihy o Islandu i poukázal na jeho vzácnost. Po této knize marně bych se byl jinde sháněl. Pokládám tudíž za svou povinnost, abych tuto poprvé seznámil českou veřejnost s knihou velmi vzácnou, podal o ní, pokud zatím možná, zprávu a zároveň, poněvadž je to knížečka neveliká, abych učinil zajímavý její obsah přístupným čtenářstvu českému.

Uplný název knížky: »ISLANDIA aneb krátké vypsání ostrovu Islandu, v němž věci divné a zvláštní, v krajinách těchto našich nevídané očitě spatřeny a některé od obyvatelův ostrovu toho hodnověrných slyšány i pravdivě poznamenány jsou. Všem pravým křesťanům na skutky Boží hleděti, tak i o nich slyšeti žádostivým opět na světlo zase vydané, Sepsané od *Daniele Fettera*, v Praze, od Daniele Michálka vytištěné, 1673,« listů 32, formát 12°.

Spisovatelem knihy je tu jmenován *Daniel Fetter*. Je to čtvrtý syn Jiříka Strejce (Strejčka, Vettera), známého spisovatele a překladatele staročeského. Za mlada žil v Náměští a Králicích, kdež podle Jirečkova domnění se vyučil knihtiskařskému umění. R. 1620 byl přijat na dvoře Bedřicha Falckého za učitele češtiny pro nejstaršího syna Bedřichova Jindřicha. S ním se odebral do Hollandska. Byv pak propuštěn, žil v Leydenu, jak svědčí zpráva o něm z r. 1626. Vypravil se s knězem bratrským, Moravanem Janem Salmonem na cestu na Island. Vydával tiskem knihy české. Byv vysvěcen na kněžství v Lešně, řídil bratrskou tiskárnu tamtéž. R. 1632 byl sňat s Kristinou Poniatowskou, známou svými viděními a styky s Komenským.

Po požáru Lešna provázel Komenského přes Krosno, Frankfurt, Štětín a Hamburk do Amsterodamu. Potom se usadil v Břehu, kdež se pak stal conseniorem.*)

Zdá se, že také Jireček, jenž se obíral životopisem Vetterovým, znal jeho knihu jen podle jména. Nic obšírnějšího o ní nepraví a podle všeho ji pokládá za původní spis český, ačkoli, jak bude ukázáno, upravena jest od Vettera z originalu polského.

Jde nyní o dobu, kdy byla knížka sepsána. Podle uvedené zprávy Jungmannovy byla skladba sepsána r. 1613. Zdá se, že byla sepsána teprve po roce 1613. Jireček soudí, že dlužno napraviti letopočet 1613 v 1631. Pro vročení knihy jsou v ní některé důležité záznamy. Ze všeho vysvítá, že spisovatel podnikl cestu na Island r. 1613. Nasvědčuje tomu na př. zpráva, že se ob čas objevuje na Islandu v řece netvor, a to že je předzvěstí nějaké proměny ve světě. Spisovateli vyprávěli na Islandu, že »potvora« tato »před smrtí císaře Rudolfa též od mnohých vidína a spatřína byla«, tedy před 20. lednem r. 1612. Určitější zmínka připletla se do pásma líčení, kde spisovatel vzpomíná, jak r. 1613 na sv. Jana, »když u nás nejtepleji bývá,« padal sníh, a pak tam, kde popisuje nešťastnou příhodu, jež se r. 1613 přihodila šesti lidem, plavícím se na loďce, zachvácené od prudkého větru. Ze souvislosti textové vysvítá, že to jsou upo-

---

*) Zprávy životopisné podal J. Jireček, Rukověť k dějinám literatury české. II. str. 248–249. Srov. též Dr. J. Goll, Č. Č. Mus. 1874, str. 268. Četné zprávy o conseniorovi Dan. Vetterovi a jeho rodině viz v Komenského korrespondenci, vydal Ad. Patera, v Praze, 1892, str. 193 a d. (viz rejstřík).

mínky a dojmy z vlastní zkušenosti, které spisovatel nabyl roku 1613, kdy podle srozumitelného, zcela jasného přiznání nějaký čas meškal na Islandu. Skladba byla tedy sepsána po této vykonané cestě a byla vydána podle exempláře musejního tiskem r. 1673 u *Daniele Michálka* v Praze. Knihtiskař tento řídil podle J. Jirečka*) akademickou impressí v letech 1676—1731. Na titulním listě zasluhuje povšimnutí poznámka, že toto vypsání ostrova Islandu jest »opět na světlo zase vydané«. Položeno tu dvakráte a jaksi s důrazem, že knížka vydávána je znova. Dlužno předpokládati podle toho starší vydání této skladby?

K rozřešení této otázky poněkud přispívají některé polonismy, polská rázovitá úsloví i vazby vět. Vše to prozrazuje takořka neklamně, že česká kniha o Islandu měla za předlohu vydání polské! Literární historie polská skutečně také zná Vetterův popis Islandie, vydaný po polsku**) před vydáním české knihy. Rád bych jinde se rozepsal obšírněji o poměru obou vydání. Upozorniv zatím na původ vydání českého, myslím, že to neubírá ceny a významu české knize o Islandu, když si ji upravoval sám z polštiny po česku, tedy do své mateřské řeči, zase týž spisovatel a k tomu Čech, jenž docela správně po česku vykládá o své cestě až na některé odchylky, kde se při-

---

*) Rukověť literatury české, I. str. 27.

**) Viz Estreicher, Bibliografia Polska, część II., t. 1, Kraków, 1882, str. 226. Kniha byla vydána ve Lvově a věnována byla Hieronymovi a Kazim. Radomickim. Název: Daniel Vetter, Islandya albo opisanie wyspy... Lwów, vyd. r. 1638.

rozeně jeví neodolatelný vliv polského ovzduší, v němž Vetterus žil.

Čtoucí knihu Vetterovu neubrání se dojmu, že popis Islandu je sestaven na základě opravdových zkušeností, na základě pobytu na jmenovaném ostrově. Zároveň namane se otázka, proč Dan. Vetter se vydal na cestu do Islandu? Z knihy je nesnadno dopátrati se toho. Jediné místo poněkud prozrazuje, že měl Vetter a jeho druhové »svědectví, kteréž jsme od slavných a učených mužů měli«. Od koho to měli, nevysvítá z knížky. Nejasný je též povzdech při vzpomínce, jak nějaký soudce zemský klevetoval na příchozí u hejtmana, že jsou vyzvědači. Vetterus pochvaluje si, že »Pán Bůh, kterýž nejlépe nás povědom byl, jakým oumyslem sme se tam vypravili«, nedopustil hejtmanovi, aby jim nějak ublížil. Rovněž temná je narážka, jak se hlásil Vetterus se soudruhy k biskupovi ostrova Islandu, a oznámili jemu, kdo a odkud jsou. Byli od něho vlídně přijati a pohostěni. Trochu světla vysvítalo by z popisu »Luterianského« náboženství na Islandu, kdyby byl Vetterus určitěji se vyslovil o těchto stycích s biskupem, kterých s ním, zdá se, schválně vyhledával, vysvětluje mu, odkud přichází s druhy svými a čím se obírají. Nepodobá se pravdě, že nebezpečná tato cesta, spojená s nesnázemi v tehdejší době velikými, byla podniknuta jen ledabyle snad pro kratochvíl a zábavu. Na takovou cestu by asi nebyli potřebovali »svědectví slavných a učených mužů«, kterým se veřejně na schůzi sněmovní chlubili a ospravedlňovali před podezřením. Nepodařilo se mi najisto rozluštiti, jaký účel měla tato cesta, zdali náboženský nebo jiný a jaký. Výpravy

tohoto druhu mívaly často účel sběratelský pro potřeby církevní. Měla snad výprava Vetterova podobný účel? Povšimnutí zasluhuje, že biskup, jenž příchozí pohostil, omlouval prý se, aby jemu neměli za zlé, že jim peněz nedává, že jich nemá. Byl snad účel tento podrobněji vylíčen ve skladbě, ale při tištění v Praze r. 1673 možná vypustili narážky tyto? Netroufám si určitěji tu věc rozhodovati. Koho z literárních historiků bude skladba zajímati, snad bude šťastnější při pokusech rozluštiti naznačenou záhadu.

Knížka upoutala mou pozornost hlavně po stránce kulturně historické. Pokud se týče ceny literárně historické, o to jistě se postarají ti, jimž bude vítána zpráva o nově takořka objevené knize z oboru staročeské literatury cestopisné. Spisovatel popisuje obšírně příjezd na Island, příhody a nehody, kterých tam zakusili, obyčeje a mravy, které viděli, zkazky a názory, které slyšeli. Vše to líčí živě slohem vážným, jasným, prostým. Místy vkrádá se mu vzpomínka na domov, přirovnání zjevů, které vidí na Islandu, ku příbuzným zjevům jinde. Jsa překvapen některými zjevy přírodními a neuměje si to vysvětliti výkladem přirozeným, neváhá jako syn své doby opakovati výklady smyšlené, vybájené, jako na př. při zprávě o sopce Hekle, že je z ní slyšeti kvílení a křik lidský, že se při ní ukazují obludy, nebožtíci a žalostně touží na to, že jsou odsouzeni do Hekly se vrátiti.*) Opakuje rovněž pověrečné zkazky

*) Snad tu analogií působil výklad podobný o sopce Etně, o které se Vetterus zmiňuje. Srv. zprávu o tom Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje, 1889, str. 178.

lidu islandského o předzvěstích podivných, když se má státi ve světě něco neobyčejného. Přes to však neoplývá kniha Vetterova fantasiemi přílišnými. Spisovatel vede si dosti střízlivě a věcně. Tím nabývá jeho kniha také důležitosti pro dějiny zeměpisných výzkumův a druží se jako zajímavá kuriosita do staré cestopisné literatury o Islandu.

Po tomto stručném úvodu otiskuji knížku věrně podle originalu s transskripcí ovšem přizpůsobenou nynějšímu způsobu psaní.

Upřímnému a křesťanskému čtenáři pozdravení.

Maje vypsání toto krátké o ostrovu Islandu na žádost některých urozených lidí, pánův, přátel zvláště milých, na světlo vydati: soudil jsem za hodné, abych předevší zmínku nějakou učinil o našem se na tuto cestu do ostrova Islandu vypravení, v něm se zdržování a z něho se zase navrácení. O čem krátce něco oznámíc, potom dále k věci přistoupím.

Na cestu tuto do ostrova Islandu vypravili sme se z slavného města říšského Brému v dolních Sasích při řece Vezeře, čtrnácte mil od moře ležícího. Od toho města plavili sme se na malé lodi ke dvoum šífům, kteřiž od města šest mil na řece již jmenované stály a do Islandu plouti měly. Na ten jeden z nich vstoupili sme a na den Božího vstoupení dobrého větru dočkajíc, pustili sme se s pomocí Boží a s vzýváním Jména jeho svatého na moře a tu již pořád bez všelijakého stavuňku plavili sme se až k Islandu. Na té cestě více zarmoucených věcí nežli veselých a potěšitedlných sme zakusili. Veselá sic a potěšená věc byla, že v devíti dnech tak daleko sme připlouli,

že sme Island, kterýž okolo čtyr set mil od Brému vzdálí jest, z předního konce nejen znamenati, ale dosti dobře spatřiti mohli; však i to s zarmoucením, neveselím a nebezpečenstvím smíšeno bylo. První nebezpečenství měli sme od loupežníků mořských, kteříž druhého dne našeho plavení na nás natrefili a za námi na svém velikém šífu se hnali, my pak plachtu horní na prostředním sloupě k vůli a vystřelení jejich z kusu velikého sme spustiti musili, domnívajíce se, že by konfojové nějací, to jest, průvodcové morští byli, ale když k nám blíže připlouli, spatřili sme, že loupežníci morští jsou, jichž sme se velmi lekati a báti počali, pročež co kdo lepšího a obzvláštního měl, do poslamek, obuví, zabednění v šífě a jinam, kamž kdo nejlépe věděl, schovávali. Ale mimo naději Bůh je zdržel, že k nám samým nepřiplouli, než vidouce šíf chatrný, propustili nás, sami pak jinou stranou se pustili a na druhý šíf, který též do Islandu ploul, přitrefíc za ním se hnali až do samého večera, ale vše nadarmo, proto že těch lotrů šíf tak dobrého běhu neměl jako těch druhých. Druhá žalostná věc aneb nebezpečenství byla nemoc mořská, kteráž nemálo, ale velice nás trápila a zarmoutila. Nebo několik jich stonalo, i kupec, s nímž sme se byli vypravili, i marinář sám tak bídný byl, a v nemnohých dnech, jak sme se na ostrov dostali, umřel. K tomu jeden z pomocníkův jeho, jenž toliko den a dvě noci stonal, na šífu umřel. Kteréhož hned na vrch šífu vytáhli a do truhly zabednili, chtějíce jej rádi někam k břehu přivézti a pochovati, čehož však dovésti nemohli. Nebo moře tudíž a hned ten den bouřiti se počalo, vítr odporný odtud, kamž sme se plaviti měli, tak násilně vál, že znamenitou bouři na moři spůsobil. V ten čas nechtějíc, abychom zase zpátkem hnáni byli,

divně sem i tam za čtyry dni a tři noci lavirovati, to jest, sem i tam bokem plaviti a točiti se musili. Když se pak moře upokojiti nechtělo a my vždy s tím mrtvým nikdež k břehu připlouti sme nemohli, spustili sme jej po provazích do moře. Kam ho vítr zanesl, nevíme, než tak za to máme, že jej dřív tří hodin někde na břeh (kterýž ještě do šesté i více mil od nás vzdálí byl), vyvrhl. K večeru ta bouře se upokojila a vítr zase prvnější se navrátil.

I připlouli sme šťastně s Boží pomocí v pátek po svaté Trojici na druhý konec Islandu k straně západní do zátoky, kteráž jest blízko Helgapeldu. Helgapeld jest kostelík neveliký s farou, mající jméno od hory a oudolí, kteráž blízko toho kostelíka jest, trávníkem pěkným porostlé.

Mezi tím na té cestě, když se moře upokojilo a Island sme již dobře viděli, byli někteří hanslováni, totiž kteří nikdá v Islandu nebyli, od těch, kteří tam prvé bývali. To pak hanslování takové bylo: Vsazeni byli každý z nich, jeden po druhém na provaz, po skřipci třikráte do moře vpuštěni a pohříženi. A když je z vody vytáhli, tehdy myli jim hlavy mořskou vodou a provazem velikým, ruky ztlouští, je mydlili. Tak podobně i s námi zacházeti chtěli, ale my vidouce nepříjemnost takové lázně, ovšem pak nebezpečenství, nebo kdyby se kdo provazu dobře nedržel, snadno by s něho do moře spadnouti mohl, a než by jej oni odtud zase vytáhli, v tom čase nebo by se dokonale utopil, aneb dobře vody napil, raději sme se jim vyplatili. A za příčinou hanslování tohoto nezastavují se, ale i v nejsilnějším plavení je vykonávají.

To tak krátce o vypravení se našem na tu cestu. Nyní o zdržování a meškání se na tom ostrově.

Dříve pak nežli sme příležitosti dostali, aby-

chom se od břehu někam do země pustili, zůstávali sme při kupci, s nímž sme se byli do Islandu vypravili. Ve dne sme bývali na břehu, k večeru pak jezdívali sme na odpočinutí do šífu, kterýž tu blízko u břehu na dvou silných kotvích a mnoha velikých provazích ufasovaný stál.

Na tom když sme jednoho času byli a na odpočinutí se strojili, náramně veliký vítr pojednou se strhl a veliké nebezpečenství nám spůsobil. Nebo od násilného větru, kterýž šífem tlačil, provazové velmi tlustí, na nichž šíf upevněný byl, se trhali, a v tom vítr silně hnal šíf na skálu velikou a vysokou tak daleko, že sme již jen na maličké dohození od ní byli. Toto nebezpečenství tak veliké bylo, že kdyby ochrany Boží předně a potom kotvy jedné, kteráž silně šíf zdržovala, nebylo, byli bychom všickni o tu skálu i s šífem roztřískáni a tak zahynouti musili. Ti, kteříž na břehu byli, žalostně na nás hleděli, volali, pamatovali a rádi by byli pomohli, ale nemohli a neměli na čem k nám připlouti. Pět nás toliko v šífu bylo. Dva pomocníci marinářovi spustili se dolů na loďku s velikým provazem, kteréhož jeden konec k skále upevňovali a my druhý v šífě okolo rumpálu natahovali. A tak sme zase šíf od té skály odtáhli, na nové provazy veliké a tlusté utvrdili a z toho nebezpečenství s pomocí Boží vyvázli. Zatím po některém dni nastrojil a dal Pán Bůh mně s druhým tovaryšem cesty mé dobrého člověka, syna rychtáře a předního jednoho z soudců ostrovu toho. Ten dvou koní nám zapůjčil a nás s sebou na sněm vzal, kterýž tehdáž držán býti měl u přítomnosti hejtmana vyslaného od krále Dennemarského, a velmi přívětivě a laskavě k nám se měl a choval po všecken ten čas, co sme u něho byli. Strava naše na té cestě, než sme se dostali na sněm jejich,

na větším díle byla tato: Suchý štokfiš neslaný a nevařený s máslem putrovým, třebas čtyrmecitmaletým. Dostali-li sme kdy kousek masa vařeného, i to bylo bez soli vařené a vše bez chleba jísti sme musili. Nápoj byla voda aneb syrovátka, ale vždycky chutnější byla voda nežli syrovátka. Cesta, kterouž sme se ubírali, byla velmi nezvolná. Nebo přes hrozné vrchy skalnaté a opálené, z nichž i dým jakejsi časem vystupoval, až vlasy na hlavách hrůzou vstávaly, sme jeli, k tomu přes hrozná místa vypálená a podhořelá, též přes veliká bahna, k víře téměř nepodobná, o čemž něco toho doleji v Traktátu poznamenáno.

Když sme se pak na ten jejich sněm dostali, nemalý, ale dosti veliký počet obyvatelův ostrovu toho tam pospolu shromážděného sme spatřili. Jiní z nich vida nás, nám se divili, jiní pak otevrouce ústa (co telata na nové vrata) na nás hleděli, pěkně však mnozí, přívětivě i uctivě k nám se měli a chovali. Ale ani tehdáž nemohl satan spáti, nýbrž nastrojil proti nám jednoho z soudcův zemských, kterýž přišed k hejtmanu, klevetoval něco na nás, a jej všelijak k tomu měl, aby povolaje nás k sobě, pilně examinoval a snad i do trestání neb vězení nějakého vzal, vždycky to jemu opakujíc, že nějací špehýři sme. Ale Pán Bůh, kterýž nejlépe nás povědom byl, jakým oumyslem sme se tam vypravili, nedopustil hejtmanu, aby nějak proti nám směl se zazlíti, ovšem pak chtěti škoditi, nýbrž naklonil jej k tomu, aby nám dobře učinil. Nebo když sme jednoho času mimo stán jeho šli, on stoje před stánem volal na nás. My šli k němu, on též proti nám, a uctivě nás přivítav, na to, jakého bychom národu byli i za jakou příčinou tam se dostali, se doptával. Načež když sme jemu náležitou odpověd dali, i svědectví, kteréž sme od slavných a učených

mužův měli, ukázali, spokojen s námi byl. Doptával se dále, jaká by naše strava byla? My sme odpověděli, že taková, jaká jest obyvatelův ostrovu tohoto. Čemuž podiviv se, jak my to snésti a těch pokrmův zažíti můžeme, ihned kuchaři svému, jehož s sebou měl, poručil, aby nám snídaní dobré připravil a dal. A porozprávějíc s námi ještě chvilku, poručil služebníku svému, aby nás do stánu uvedl a aby nám poručil to snídaní dáti. Což ihned na to poručení učinili a jísti i píti hojně dali. Ti pokrmové a nápoj, jak nám příjemní a chutní byli po suchých štokfiších, syrovátce a vodě, vypraviti téměř nelze. Sám potom hejtman, když jsme ještě jedli, mezi nás přišel, k jídlu pobízel a nad to nade vše právo dal, pokudžkoli on i my tam se zdržovat budeme, vždycky k jídlu abychom k němu chodili. O kteréžto přívětivosti a dobrodiní nám prokázaném uslyše soudce ten, kterýž prvé hejtmana proti nám nabádal, velice se zlobil, že ne po vůli, ale proti vůli jeho vše dálo. I v tom Boží opatrování nad námi bylo. Při témž sněmu jejich shledali sme se s jedním biskupem ostrovu toho, k němuž když sme se hlásili, i kdo a odkud bychom byli, oznámili, laskavě nás přijal a k stolu pozval, a potom když se sněm dokonal, nás s sebou do Ssklaholtu, kdež svou residenci měl, vzal, u něhož my po čtyry dni (počítajíc podlé spůsobu zdejšího) a čtyry noci zůstávajíce, opatření hojné sme měli. Co dům jeho s sebou přinášel, to nám dávali: maso pěkně vařené i pečené sme mívali, též i ryby, obzvláště pak lososy velmi pěkné a dobré. To toliko nejhorší bylo, že vše, což nám koli dávali, bez soli vařeno i pečeno bylo. Dávali však vždycky sůl na stůl, tak že sme sobě, chtěli-li sme, mohli jídla soliti. Pro ně nebylo soli potřeba; nebo oni zvykli všechno bez soli jísti. Mezi jinými pokrmy dali nám maso

hovězí od roka vařené a pod střechou ku potřebě zavěšené a chované; nápodobné bylo k uzenému, ale žádné chuti v něm nebylo. Chleba pak velmi poskrovně bylo, ale vždy něco se našlo. Pivo sme dobré dvoje měli, Hambursky totiž a Lubecky. Když pak již pátý den přicházel a my se od nich strojili, aby k nám ještě hojnější přívětivosti ukázal, toto učinil:

Snídaní dal dobré připraviti, s námi též snídal spolu i s svou manželkou, dítkami a přáteli jinými a jej tehdáž navštěvujícími, a pro uctění nás naposledy dal i vína přinésti do jedné nádoby, do druhé piva, které měl nejlepší, do třetí medu pícího, do jiné páleného, do jiné mléka etc. Což vše do jedné konve slili a zmíchali a nám připíjeli, ale když viděli a seznali, že ten nápoj nám příjemný nebyl, sami oni to pili, nám pak víno toliko a pivo každé obzvlášť dávali, na čemž sme my sic velice rádi přestali.

Daroval nám také na cestu dvadcet loket vatmanu, to jest sukna toho, kteréž oni dělají a je tak nazývají. Item dva páry lžic z ovčích rohův, pár z velrybových zubův udělaných, a při tom se omlouval, abychom jemu neměli za zlé, že nám žádných peněz nedává, poněvadž jich nemá, ješto sme my toho žádostivi nebyli, nýbrž my povinni sme byli jemu za dobrodiní vděčnost nějakou prokázati.

Nad to vejše půjčil nám koní, komendíroval nás hejtmanu a skrze psaní se přimlouval, aby nás s sebou vzal, a propouštěje nás od sebe, průvodčího s námi poslal i stravou na cestu opatřil.

Na té cestě podobně jako i prvé přes hrozné vrchy, skály a bahna, jako i vody veliké s velikým často nebezpečenstvím sme jeti musili, nežli sme přijeli až k břehu morskému, na němž dvůr krá-

lovský vystavený jest a hejtman se ještě v něm zdržoval. Tam dostanouce se, také sme zase od hejtmana laskavě a přívětivě přijati byli.

To až potud také o našem se na tomto ostrově zdržování. Nyní o navrácení se našem z něho také něco dotknuto bude.

Hejtman, jemuž nás biskup recomendiroval, byl by nás rád vzal s sebou, ale poněvadž na šífu jeho místa již žádného pro nás nebylo, k jinému šífu, kterýž byl z Hamburku připloul, na loďce s vyslaným svým nás odeslal, a u kupce, kterýž ten šíf pronajatý měl, místo nám objednal, ano i za nás (jakž sme se toho teprv potom dověděli) zaplatil, o čemž však my nevědouce, také sme za fůru i za stravu platili. U toho kupce zdržovali sme se v Islandu ještě za tři dni, potom v čtvrtý den do lodi sme vstoupili a od břehu na moře se pustili. Z počátku prostředně dobrého větru sme užívali, potom sme téměř žádného neměli. Zatím zase, když sme již mezi Šoty a Hytland přijížděli, bouře veliká se strhla a vždy více a více po tři dni a tři noci se rozmáhala. Tato bouře byla mnohem větší nežli onano prvnější, kterouž sme měli do Islandu jedouce, nýbrž může se říci, že ani třetího dílu nebylo toho prvé (ačkoliv také veliká byla), co tuto bylo.

Prve sme vždy aspoň sem i tam jezdíce, cesty sobě ač málo uráželi, ale teď nikam sme nemohli. Plavci všecky plachty dolů spustiti museli a nechati větru šífem zpátkem hnáti tam, kamž vál. Nebylo tu lze ani na vrch šífu vyjíti, nechtěl-li od vln zlit a zkropen býti, nebo tak silně na šíf bily, že se i přes šíf přelívaly a přenášely. Koho na vrchu zastihly, pracně ten s suchou nití odtud odšel a silně se držeti musil, aby jej s šífu do moře nevyrazily. Jaký tu strach byl, když šíf ze všech stran od

násilného vlnobití praštěl, ti, kteří toho zakusili, nejlépe vědí, jaký ovšem tehdáž, když jednoho času v noci již lámati se počal a voda pomalu se do šífu lila, pověditi téměř nelze, jak nám to vděčnou věcí bylo, když druhou noc vlna okno dosti silně ucpané a železnými hřebíky zacvekované, nad hlavami našimi v komoře, v níž sme odpočívali, vyrazila a na nás plným oknem za hrubou chvíli tekla, tak že sme již sotva vzývali. I to v dobré paměti zůstává, jaké též pohodlí a zvůle byla, když v odpočívání, ba i v bdění hlava i celé tělo sem tam sebou házelo a odpočinutí žádného míti nemohlo, každý rozumný snadně souditi může. Ze všeho však díka Pánu Bohu, jako že i toho nám bez ublížení zdraví našeho okusiti dal, dopustil nebezpečenství, avšak neopustil, nedal v něm zahynouti, vyslyšel nás, vytrhl z něho a šťastně potom asi v týmdni k břehu až k slavnému a vznešenému městu, jménem Hamburku, při řece Labi dvanácte mil od moře ležícího, nás přivedl. Tomu Pánu nejmocnějšímu a v skutcích svých (kteréž obzvláštně na moři spatříny býti mohou) převelice divnému, čest, sláva na věky Amen.

To tak krátce o tom do ostrovu Islandu se vypravení, v něm se zdržování a z něho zase se s pomocí Boží navrácení.

Vypsání krátké ostrovu Islandu a věcí některých zvláštních, kteréž v něm spatříny býti mohou, a nejprvé o jménu ostrovu toho, proč slove a nazývá se Island?

Ostrov tento od skutku jméno své má z jazyku německého od toho slova Eiss, to jest od ledu, jehož tam veliká hojnost bývá z příčiny zimy náramně veliké, kteráž moc svou netoliko v čas ten

jako u nás provozuje, ale i tehdáž, když od nás odchází, u nich zůstává a nikdy jí dokonale nepozbývají z příčiny té, že ostrov ten k studené straně, totiž půlnoční, leží. Netoliko pak příčinou zim ukrutných ledové se jim tam dělají, ale často i odjinud, zvláště z Gruenlandu množství ledu silní větrové po moři k nim přihánějí, a to s hrozným hlukem a hřmotem, a při tom s tím ledem často i jiné věci se tam dostávají, jako dříví velké i s kořením, jenž v Gruenlandu jako i v Norvegu na vysokých horách vyvrací se větry silnými, a když silní odjihové*) jako i přívalové přicházejí, tehdy voda to bere a do moře vnáší, což potom v čas povětří velikého až do Islandu přichází. Dostávají se někdy s tím ledem také i bílí medvědi, kteříž v Gruenlandu za zvěří shon činíce, daleko i na moře se spouštějí a když led u břehu pustí, tedy oni s ledem (nemohouce zpátkem) až do Islandu někdy i živí se dostávají a od lidu zbiti bývají anebo sami pomrou. Nazýván byl také někdy ostrov tento Schneeland, vom Schnee, od sněhu, jehož tam převelice mnoho mívají, tak že v čas zimy z domův svých ani vycházeti nemohou, ba i v létě v hojnosti se spatřuje, zvláště na horách a vrších, nebo z nich nikdy dokonale neschází, než často i uprostřed léta ještě ho přibývá; jakožto i léta 1613 od nás spatříno, že na svatého Jana, když u nás nejtepleji bývá, tam tak hrubě pršel sníh, že ho za hodinu neb dvě dobře na půl lokte napadlo.

O náboženství v Islandu a jaký spůsob při něm zachovávají.

Náboženství již od mnoha let Islandeři jsou křesťanského, a nyní luterianského, k čemuž jim

*) Odjih vysvětlují Jungmann a Kott ve Slovnících za »odměk«, Aufthauung.

dopomoženo od krále denemarského, kterýž dostav ostrovu tohoto, o vzdělání v něm Luterového náboženství pečoval a některé z nich mladé a k učení spusobné sobě přivésti dal, jež k učení se řeči latinské obrátil, aby potom mohli v dalších věcech k pravému křesťanství přináležejících prospívati a od jiných, rozumějíce řeči latinské, se učiti, poněvadž jejich řeč přirozená jest od jiných hrubě rozdílná. Má sice původ svůj z německé, k ní však není podobná; ti, kdož denemarsky umějí, drobet jim rozuměti mohou. Mají také mezi sebou dva biskupy, kteréž sobě podle hodnosti z jiných kněží (jichž mnoho mají) vyvolují, a je v veliké vážnosti u sebe mají. Ti také mimo jiné hojněji jsou opatřeni, majíce živnosti své rozšířené, užívajíce i pomoci jak od jiných kněží, tak i od lidu obecného. K bydlení jejich dvě místa jsou oddělená, jedno slove Schalholdt, druhé Halar, jinak Hola. Těch biskupův povinnost jest, každého roku jednoho kněze, kterýž k dioecesi jeho přináleží, nejméně jednou navštíviti, jak kdo v povolání svém pilný jest, a čeho při církvi potřebí, to opatřiti a naříditi. Kněží malou práci vedou v kázání, aniž jim potřebí tím mysl trápiti, nebo kázání svá dávno připravená a vytištěná mají, tak že toliko kněz knihu vezma, čte, což již dávno přihotoveno. A to se jim tam dobře líbí, čehož kdyby kněží nečinili, nechtěl by jich lid obecný slyšeti, nýbrž byli by kněží v podezření, že ne to, což Duch Svatý skrze předky jejich jim již dávno připravil, ale z svého rozumu a hlavy, třebas něco zcestného jim mluví.

Starým však kněžím, kteří již zrak mdlý mají, když z paměti káží (jakožto zkušeným) za zlé nemají. Kostely, do nichž k službám Božím se scházejí a shromažďují, mají na větším díle pod zemí vystavené, jako i domy své, o nichž níže připo-

menuto bude. Při náboženství mají se velmi horlivě a jedni druhým často ku paměti to přivozují, co jim dobrého Pán Bůh učinil, a že na ně v těch tak vzdálených místech laskavě vzhlédl a známostí spasitedlnou je obdařil. Při modlitbách svých na zvony tlouci obyčej mívají, chtějíce snad i tím sobě k větší horlivosti posloužiti, mnozí i v pláč se vydávají, a tak i tím způsobem kající se býti ukazují. Při užívání večeře Páně způsob jiný, jako i nám neobyčejný zachovávají. Nebo předně ti, kteříž k Stolu Páně přistupovati mají, vespolek se míří; pohlaví mužské k ženskému k stolicem jejich jde, a těm, kteréž k posluhování svatému přistupovati mají, ruku podávají. Zatím po kolenách (zvlášť pak ženské pohlaví) až k oltáři lezou. Přilezouce k němu, okolo něho, jak dlouzí jsou, se kladou, a pozdvihnouce se ku požívání Stolu Páně, zase na zem se kladou, a potom přijmouce požehnání, odtud týmž způsobem, jak kdo přistoupil, s mnohou uctivostí odcházejí.

O vrchnosti a řádu, kterého v zemi své ostříhají.

Islandeři za vrchnost svou mají krále denemarského, kterýž je již od dávných časův ve své poddanosti má a pánem jejich dědičným zůstává, od nich však malého užitku dostává, z té příčiny, že tam stříbra ani zlata nemají. Sama téměř sláva užitkem jemu býti může, že ostrov ten tak daleko od něho vzdálený a mnohých divných věcí plný, pod mocí a panstvím jeho zůstává. Jakož pak koliv ostrov tento od rezidencí jeho jest vzdálený, vždy však k nim péče své každoročně dokazuje, a to v tom, že k nim od dvoru svého jednoho ze stavu rytířského posílá k tomu času, když soud veřejný

u nich držán býti má, aby on, jsa přítomen, vůli královskou jim oznamoval a aby podle potřeby soudce zemské, jedny místo druhých zřídil, a maje povědomost všech věcí, mohl také králi po navrácení svém zprávu místnou dáti. K tomu pak soudu, jemuž vyslaný královský přítomen bývá, veliké množství (zvlášť ti, kteříž nějaké nevole a nesnáze mezi sebou mívají) lidu se shromažďuje. Místo, kdež se shromažďují, jest téměř uprostřed země, trávník pěkný, zelený a naokrouhlý, však mezi velikými skalami, okolo něhož potok s vysoké skály dolů spadající teče, a nedaleko odtud, maje skrz skály svůj průchod, do velikého jezera vpadá. V té straně, v níž ta voda dolů spadá, jest rozpadlina rovná v skále na dvoje i troje hony zdálí a na pět sáhů zhloubí, na dvacet krokův obecných zšíří. Dno její jest rovné všudy a pěknou, zelenou, drobnou travou porostlé. Procházka v této rozpadlině jest jako mezi dvěma zdmi velmi veselá, a pro šust, jenž se od vody té, která s té skály spadá, do ní zaráží a zanáší, velmi libá. Někteří praví, že tuto rozsedlinu zlý duch tak vyplnil a vyrovnal, což jest předce něco divného, nebo této podobné v celém ostrově se nenachází. Po jiných stranách jsou pustiny a spáleniska hrozná, v nich též rozsedliny veliké, široké a hluboké, o nichž dále dotčeno bude. Na to místo soudné dostávají se biskupové jejich a zemští soudcové, kteříž z jiných voleni bývají, zvláště práv jejich povědomějších, a s nimi i jiný lid obecný. Takový soud když mají začíti, nejprve práva čísti dají, kteráž dosti obšírná jsou, jichž všichni vůbec s uctivostí zvláštní poslouchati musejí a poslouchají. Tu každý svou při, nevoli a nesnázi, jakouž má, svobodně přednésti může, a jeden druhého podle provinění a ublížení viní. Jestliže se smrti hodná vina na kom shledá, tehdy

takovému hlava sekerou sťata bývá, neb jiné smrti zločincům nečiní, nýbrž v ohavnosti by to měli, kdyby kdo jiným způsobem trestán a se světa zklizen byl. Když pak po soudu bývá (což ve třech neb ve čtyřech dnech se stává), tehdy jedenkaždý k příbytku svému, vyslaný královský také zpátkem do Denemarku se navracuje, a po jeho odjezdu soudcové nařízení obecný lid řídí a spravují, k nimž jako k biskupům každý v čas potřeby své se obrací, a zvláště pak k tomu, kdož mezi nimi fojtem anebo rychtářem jest, jehož oni v řeči své přirozené lochmanem nazývají.

O způsobu dnův a nocí v ostrově Islandu.

Dnův a nocí spůsob v Islandu jest velice od našeho rozdílný, a to proto, že ta země k půlnoční straně ležící, časem jistým podle přirozeného běhu slunečného více světla užívá, jako zase naproti tomu déle světlosti slunečné zbavena býti musí. Pročež u nich jeden den pořád 16 týhodnův trvá, jakož zase i noc naproti tomu tak dlouhou mívají. Ostatek pak času zmíchané, něco noci a něco dne bývá. Ten pak den tak dlouhý u nich tehdáž jest, když v krajinách těchto nejdelší dny míváme, okolo sv. Jana Křtitele, jakož se to z částky i zde poznati může, kterak slunce nebeské od západu zase k východu po straně krajin a zemí půlnočních se navracuje, a vídati to, že v čas nejkratších nocí, když jen jasno jest, záře slunečná od slunce západu pomalu až k východu se přibližuje.

Noc pak tehdáž u nich (tak jako den času svého) dlouho bývá, když slunce od nich vzdáleno a u nás dnové nejkratší bývají. Když pak jim ten den nastává, vydávají se tehdáž v lovení ryb a v nějaké práce nevyhnutedlně potřebné, jichž sice

namnoze nemají, aniž se jimi, zvláště méně potřebnými, zaměstknávati chtějí. V takový den svůj času jistého k odpočívání nemají, ale jakž kdy potřeba nutí, v spaní se vydávají. Místa, na němž by se vyspati mohli, nemnoho šetří, ale ledakdes do trávy, třebas na vrch střechy se položí a odpočívají. Když pak noc mají, odpočinutí také užívají, ale ne v jistý čas, než jak se kdy komu chce spáti neb odpočívati. Mnozí, zvlášť z hospodářův, třebas za dva dni, leč za příčinou potřeby přirozené, ani nevstávají; chce-li se komu takovému jísti, tehdy podají jemu štokfiše. Sněda jej a napijíc se, leží přece, byť pak třeba nespal, nýbrž na jiné se v domě dívá, co činí a dělají. V domích svých pod zemí jsouc, tam sobě z roždí aneb z torfu (nebo ne všichni to roždí míti mohou) oheň dělají a lojem neb rybím sádlem svítějí. Torf jest země mastná a černá, v kusech jako cihly. Ta když se na slunci vysuší, hoří jako dříví, a když se rozhoří, znamenité teplo z sebe vydává, z kteréž uhlí, když se dobře do popela zahrabe, do druhého i třetího dne trvá. Dlouhosti pak času toho ukracují sobě buď čítáním historijí aneb i kratochvílí nějakých, jaké tam míti mohou, provozováním.

O horách a vrších Islandských.

Hor a vrchů v Islandu jest veliké množství, a to náramně vysokých, tak že na některé z nich ani možné není lidem vyjíti neb vylézti pro vysokost jejich. Mezi nimiž tyto dvě mimo jiné obzvláštní a divné jsou. První slove Schneefelsshockel, blízko a jako říkaje u samého moře ležící, kteráž pro svou vysokost ne vždycky v celosti až do vrchu může spatřína a vidína býti, a to pro oblaky, kterýž ji přikrývají. Píší o ní někteří, že každého

dne hromobití a hřímání na ní bývá, čehož, poněvadž sme sami neslyšeli ani co jistého a místného se o tom dověděti mohli, nejistíme. Zůstává od vrchu téměř až do polovice vždycky sněhem přikrytá. Jeden geometricus měříc ji podlé inštrumentův a nástrojův svých, nalezl pět mil býti vysokost její. Mnozí pokoušeli se o to, aby na ni vyjíti mohli a spůsob její spatřiti, ale nedovedli toho a některým velmi nešťastně se zvedlo při tom předsevzetí jejich. Jako i léta 1607 tři muži z Englandu chtějíce mimo jiné doskočnější býti a něco zvěděti, na tu horu se vypravili a, jakž se rozuměti může, i dosti daleko vyšli, ale nenavrátili se odtud, tak že se podnes věděti nemůže, kam se poděli. Toliko pes jejich, kteréhož s sebou měli, navrátil se, však bez srsti všechen jako opařený. Souditi se však může, že je nebo vítr vzal a někam zanes, aneb zachváceni jsouce od povětří nějakého prudkého a zžírajícího tam padli a zemřeli. Druhá hora jest, jenž Heckla aneb Heckelsberg slove, asi tři míle od Schalholtu ležící, též podobně velmi hrubá, široká, vysoká a na pohlédání náramně hrozná, takže od samého na ni patření člověk se hroziti a báti musí. Má na sobě mnoho malých skal opálených a velmi černých, mezi nimiž jeskyně rozličné se spatřují. Při hoře této mnoho jest věcí divných, mezi kterýmiž i tyto jsou: oheň aneb plamen stále vždycky z ní vystupující, kterýž však někdy více a někdy méně se zjevuje a vyskytuje, ustavičně však v ní zůstává. Pročež i dým z ní vystupující nad ní vždycky jako oblak nějaký se vznáší, a v té věci některé jiné hory hořící, jako v Siciliji horu Ethnu převyšuje. Často pak, zvlášť zimního času, když u nich noc jest, plamenem vystupujícím celou zemi osvěcuje. Kamení z sebe náramně vysoko a daleko vyhazuje,

takže na dvě míle i více vůkol žádný bydleti nemůže a nesmí. Nadto zvuk, kvílení a křik právě jakoby lidský se slýchává. Plamen z ní vycházející papíru, plátna a k těm podobných věcí suchých nespaluje, než cokoliv jiného aneb mokrého zastihne, pojednou to v okamžení zžírá. Odkudž pochází to, že čím mokřejší rok jest, tím větší plamen se vyskytuje, jako v zimě, když mnoho sněhu napadne. Obludy rozličné těm, kteříž blíže Hekle jsou, se ukazují, až i lidé někteří, kteří třeba nedávno před tím zemřeli, a když tázáni bývají, co tu činí a proč se nemají zase domů s nimi navrátiti, tehdy žalostně a vzdycháním odpovídají a říkají, že do Hekle citováni jsouc, tam zase odjíti a navrátiti se musejí. Nejobecněji pak hora tato silně hořívá a zvuk z sebe hrozný vydává, když se něco nového na světě státi má a proměna nějaká obzvláštní nastává, takže to Islandeři za jisté znamení mívají, že se něco obzvláštního kdekoli stane, ale co by to bylo, věděti nemohou, až v čas příjezdu německých neb jiných kupcův, kteříž jim, jestli co nového vědí, oznamují. Ne jedni pak pokoušeli se blízko k hoře této přistoupiti, ale ne bez hrozného a velikého nebezpečenství, ano i hrdel svých ztracení. Mnoho jich tam někdy jde, ale ne všickni, kdož tam jdou, zase odtud se vracejí, neb mnoho okolo hory té jest propastí, rozsedlin a rozvalin divných a až do vrchu popelem vyplněných a spolu s jinými místy celistvými zarovnaných, na kteráž místa ti, kdož tam jdou, když přicházejí, jakž jen na ně vstoupí, ihned do hlubokosti té skrze popel jako skrze prach se propadají. Jiní nemajíce na sebe dobrého pozoru (poněvadž oheň ten vnitřní kamení malé i velké vyhazuje) z hůry tím kamením zaraženi a zbiti bývají. Někteří také od plamene (kterýž z nenadání z děr té hory da-

leko se vyráží) postiženi jsouce, zachváceni bývají. Mnozí též od oblud a příšer, kteréž se tam ve množství ukazují, předěšeni bývají a v omdlení přicházejí, v němž (nemohouc a neumějíc jim jiní pomáhati) ducha z sebe vypouštějí. Summou mysli opovážlivé musí ten býti, kdož blízko přistoupiti, ovšem pak na tu horu poněkud vyjíti chce, nebo z daleka když se na ni hledí, tehdy hrůza a strach na člověka přichází, a jakž se v obecném přísloví říká: »Vlasy na hlavě vstávají«. Podlé těchto již oznámených příčin i jiných mnohých mnozí o této hoře myslili, že by peklem a místem zatracenců býti měla, aneb při nejmenším nějakým průchodem do toho hrozného jezera, hořícího ohněm a sírou. Což jestliže tak jest, nemůže se to dokonale utvrditi, aniž také velmi mnoho na tom záleží v tom býti utvrzenu, tam-li neb kde jinde to místo zatracenců a bezbožných jest. Mnohem lépeji jest o to každému pečovati, jak by mohl ujíti toho místa hrozného, nežli na to se dotazovati, kde by bylo. Jest i jiných mnoho hor velikých, při nichž se také některé zvláštní a divné věci dějí. Byla z těch jedna 16 mil od Schalholtu, při níž léta 1613 času zimního toto se stalo, že na ní hromobití a hrozné bouchání za tři dni ustavičně trvalo, nejinak než jakoby se z kusů nějakých hrozně velikých a mnohých střílelo. Potom se všecka zapálila, od vrchu jako fakule hořela a s hrozným zvukem a hřmotem do jezera, kteréž pod ní bylo, širokého a třidcíti sáhů hlubokého spadla a stekla, vodu všecku v něm vypálila a vysušila, hlubokost pak tu okujinami svými aneb kamením vypáleným vyplnila.

O vodách v Islandu.

Na mnoha místech se nacházejí v Islandu vody horké a vroucí, z nichž dým veliký jako z nějaké

vápenice vychází. Ty z země silně se prejští a vyskytují, a někdy i v hrubý potok se obracejí. Není pochybné, že by i užitečné byly lidem bídným, ale Islandeři málo jich užívají, aniž mezi nimi tak mnoho bídných lidí rozličné nemoci majících jako u nás se nachází. Vždy je však k užitku svému obracejí; nebo maso v nich sobě vaří, někteří prostě na rožeň vstrčíc aneb na provaz uvážíc, v vodě viseti ho nechají, až se na místo uvaří, což se sic v krátké a malé chvíli státi může velikou horkostí té vody. Z vody je vytáhnouc všecky kosti z něho vyberou a tu ležeti nechají, maso pak do domů svých nesou a pod krovy zavěšují a za dlouhý čas pomalu, třebas i za celý rok z něho sobě podlé potřeby ukrajují a jedí. (Maso toto všecko nechutné bývá, žádné chuti naprosto ani omástky v něm není; přece však oni je rádi a s chutí jedí, ačkoli v něm i plno děr, ne od červu sic, ale od dlouhého chování bývá.) Jiní do kotlíku vodu čerstvou lejí a maso do ní dajíc, do té vroucí vody je vstavují a zavěšují, kteréž rovně tak vře, jakoby při ohni vařeno bylo a chuť jeho lepší jest, nežli toho, kteréž prostě do vody té horké dáno bývá. Tak podobně ti, kdož slad mají, pivo sobě v ní vařívají. Užívají takových vod horkých i k praní šatův, kteréž věci jsou jim k velikému pohodlí, poněvadž mejdla nemají, avšak když v té vodě horké málo vymáchány bývají, tedy ihned všecka špína z nich odchází a pěkné bílé bývají. Někteří při těch vodách své sádky aneb haltýře zdělané mají, do nichž časem vody té horké napouštějí a když drobet povychladne, v ní se myjí, po zmytí se zase vodu ven vypouštějí. Studených a čerstvých vod, ku pití působných, hojně dosti mají. Mnohé v hlubokých rozsedlinách skrze skalí tekou, mnohé také s vysokých skal padají a velmi studené jsou. Jsou tam též dvě stu-

dánky, v nichž voda takové moci jest, že když se do jedné vlna černá dostane, tedy se v bílou obrací, do druhé dá-li se bílá, pojednou se v černou proměňuje. Řek velikých a silně tekoucích hojně také tam jest, přes něž, poněvadž mostů žádných nemají, na koních lidé, častokráte i s velikým nebezpečenstvím, se přepravují. Ryb z nich hojně, zvlášť lososů, dostávají.

O zvířatech Islandských.

Zvířat se nemnoho tam nachází, kromě lišek, jichž jest nemálo, a to rozličných barev: některé co křída bílé, jiné černé, rudé, strakaté a jiné barvy rozmanité. Jsou pak k veliké škodě Islanderům; nebo jim často mezi ovce vpadají a zvláště z jara jehňat mladých mnoho podáví, načež pilný pozor, aby je odháněli, míti musejí. Ony pak nejsouce nějaké plaché a divoké, nedaleko od stáda odbíhají, dívajíce se, brzo-li pastýř zase odejde, nebo ani ručnic, ani kuší k střílení a plašení jich nemají. O jiných zvířatech, zvlášť o jelenech, srnách, zajících etc., ovšem vlcích nevědí.

O ptactvu.

Ptactva v Islandu jest hojně, a to obojího, jakž vodního, totiž: labutí, kačen, několikerého pokolení, husí divokých, jichž se veliká stáda pospolu drží a na pastvu vycházejí, k nimž blízko, jakoby pitomé byly, přijíti se může. Ty veliké škody na trávnících a lukách dělají. Potom i jiných rozličných, u nás nevídaných, a všech u velikém množství. Tak také i polního, koroptev rozdílných barev, skřivánků, sokolů bílých, kteříž od Engelanderů lapáni a do rozdílných zemí prodáváni bývají. Orlů

bílých velikých i krkavců, z nichž někteří jsouce sic sami všůdy černí, bílé však ocasy mají, a jiných též nemálo. Toho však všeho ptactva Islandeři málo užívají, nebo jich nelapají, aniž jaké k tomu přípravy, jichž u nás ptáčníci užívají, mají. Vejce jejich, kdež jen mohů, zvlášť v skalách a jeskyních, sbírají, je sobě na tvrdo vaří, máslem pomazují a bez soli i chleba místo kuřátek jedí. Mohou-li kdy a kde staré v děrách, v hnízdech a na vejcích sedící zapadnouti, tedy toho učiniti neopomenou, než staré i s vejci vezmou, a domů přinesouc a sobě to připravíc, oboje to vaří a jedí.

O cestách v Islandu.

Cest, po nichž by se s vozem jezditi mohlo, žádných v Islandu není. Žádných také vozů nemají a, byť i měli, nemohli by jich užívati. Pročež, poněvadž žádných cest aneb stezek ani žádného znamení, kudy by se jeti aneb jíti mohlo, není, darmo tehdy jest se neznámému na cestu vydávati; oni povědomí jsouc míst, jede a jde, kdo kudy chce a kudy se komu nejblíže a nejlépe zdá. Mnohéhoť pak nepohodlí ti, kdož se na cestu vydávají, okusiti musejí, a to, jak pro zlost cesty, tak i proto, že hospod žádných nemají. Cesty jsou velmi zlé a pěšky po nich jíti téměř nemožné; protož koní užívají, majíce jich hojnost, pěšky pak na cestu se žádný nevydá, leč blízko někam. Na větším díle musí se jeti přes skály, vrchy, doly a bahna, tak že by pracně člověku bylo taková místa pěšky přejíti. Koně jejich k cestě tak vycvičeni jsou, že ačkoliv na hladko kováni bývají, avšak všudy v takových místech ani dosti nebezpečných přecházejí, a lidé nemají obyčeje i v nejhorších místech s nich ssedati. Někdy opět nacházejí se místa podhořelá,

po nichž jeti velmi nebezpečno, a to z té příčiny, že kamení tenké a jako nějaký škraloup po vrchu jest, pod ním pak prázdno a jámy jsou. Což když se někdy prolomí, dostane se častokráte velmi hluboko padnúti, že časem jezdcové i s koňmi v takových jamách a místech podhořelých hynou. A když se po takových místech jede, tedy jakoby se na bubny bubnovalo, zní a daleko se rozlíhá. K tomu jsou také rozpadliny a rozsedliny v skalí do země náramně hluboké. V mnohých ani dna nelze viděti, v jiných sníh, v jiných pak voda a na té vodě kačata bývají. Kteréž jaké by byly, pro hlubokost se dobře poznati nemůže. Dobrý zrak míti musí, kdož je trochu jen znamenati a viděti může. Jinde opět jsou místa velice bahnitá, na nichž ač pěkná tráva roste, aniž se zdá co tak nebezpečného býti, avšak jakž se s koňmi na ně vjede, tedy veliké místo vůkol a vůkol jako na vodě se třese, sem i tam pohybuje a protož se často koňům na nich dostává propadati, odkudž s velkou prací zase vytahováni bývají. Jsou také na mnoha místech zátoky mořské široké a do země na některou míli se táhnoucí, přes něž jezditi se musí (a to v ten čas, když moře ustoupí podle svého spůsobu přirozeného) s velikou rychlostí, aby voda navracujíc se, nezastihla lidí a jich nepotopila. Ovšem pak zlost a nebezpečenství cesty v tom jest, že se jezditi musí přes veliké řeky a prudké, přes něž se jinak přepraviti nelze leč na koních, kteříž dobře plovati umějí. Jakož pak jejich koně jsou tomu přivykli, že člověka lehce přenášejí. Načež Islandeři vzpoléhajíce, říkávají, zvlášť těm, kteříž bázliví jsou: »Nestrachuj se, jen se dobře drž. Tobě jest na to mysliti, abys se ho držel, a koni jest mysliti, aby na druhý břeh přeploul, když ho jen s prvního seženeš.« Mostů žádných nemají

přes menší i větší řeky své, aniž je mají z čeho dělati, kamení sic mají hojnost, ale vápna žádného, ani jiných potřeb, nad to mistrů žádných, kteříž by co toho uměli. Přes to i k nepohodlí lidem pocestným jest, že žádných hospod nemají, aniž jest obyčej, aby jedni u druhých se v domích meškali, než kdekoli se jim vidí a místo koňům pro pastvu spůsobné jest, tu odpočívají, majíce s sebou potřeby rozličné, kteréž na koních s sebou nosí; nebo obyčej jejich ten jest, že koní mnoho s sebou brávají, zvlášť bohatší, některých k jízdě, jiných k nešení stanu, potravy a jiných potřeb užívajíce. Jiní prázdní běží a potom jiných břemena zase nésti musejí. Stanové, kteréž s sebou mají, obzvláštně mimo jiná nepohodlí, před nimiž se do nich skrývají, také i k tomu jsou prospěšní, že v místech některých před komáry velikými do nich se schovávají, jichž tak mnoho se hrne, jakoby je z nějakého pytle na člověka sypal, před těmi se lépe schovati možné není jako v stáních, do nichž oni neletí. Zabloudí-li tam který, ihned hledá, kudy by zase vyletěl. A toto nepohodlí nejspíše bývá na místech bahnitých. Much téměř žádných nemají, ani žížal nějakých, buď hadů, žab, štírů, ještěrů, aneb jiných k těm podobných jedovatých a nečistých živočichův.

O živnostech Islandských.

Živností tak mnohých a rozličných jako u nás a jinde na ostrově tomto nemají; nebo rolí, nad to vinic a zahrad žádných není, aniž mohou býti, ačkoliv němečtí kupci nejednou jim některé věci zahradní s sebou přivezli, zdali by tam růsti chtěly, ale vše bylo nadarmo, řemeslníků tolikéž žádných není, kteříž by něco uměli. Přední jejich živnost

jest rybářství, k němuž mají znamenité příležitosti, nebo všudy okolo Islandu i v zátokách a v řekách zemí procházejících velmi mnoho ryb dostávají, a to vše bez nějaké těžké práce. Neužívají k tomu žádných nevodů, než na udice hojnost ryb dostávají, a to velikých, štokfišů, lososů i jiných rozličných. Častokrát v malé chvíli plnou loďku ryb nachytají, s nimiž domů přijedouc, k sušení je spůsobíc a připravíc, na bidla neb provazy okolo domů svých věšejí, kteréž jim od samého větru a slunce pěkně a bez všelikého porušení usychají; a netoliko ryby, ale i maso sobě tak suší, aniž jim porušeno a zkaženo bývá. Což jistým důvodem jest toho, že v Islandu jest velmi čisté, zdravé a od porušení zachovávající povětří, jakéhož v krajinách našich a našim podobných nemáme. Z těch pak ryb, jichž v hojnosti chytají, dostávají mnoho tuku, z něho špik dělají, do tun shromažďují a prodávají, jakéhož špiku i u nás řemeslníci, kteříž s kožmi zacházejí, užívají.

Druhá živnost jejich jest dobytek, kteréhož (poněvadž mají výborné pastvy, z nichž dobytek své vychování má) hojně mají a jest velmi pěkný, jako: koní, jimž ovsa nedávají, než v létě samou pastvou ve trávě, v zimě pak senem vychovávají. Nedostane-li se pak sena (což se časem přihází, když zima dlouho trvá), tedy štokfiše jim jísti, jako i kravám a ovcem dávají. Mají také mnoho krav a volů, a ti žádných rohů, jako i krávy nemají. Od krav dostávají mléka v hojnosti, protož másla mnoho mívají, jejž, když se jim nádob nedostává, pěkně na zem v domích svých do koutka kladou a veliké hromady z něho dělají. Mají také množství ovec s velikými rohy, z nichž lžíce a jiné věci tomu podobné dělají. Takové pak ovce své, jako i voly a krávy, musejí začasté s pastvy na místa skalnatá,

kdež žádné trávy není, sháněti, jim odtud na pastvu jíti brániti, aby příliš hrubě a mnoho nežraly a jim se nerozpukaly. Vlnu ovce velmi pěknou, měkkou a dlouhou mívají. Kteréž nestříhají podle spůsobu jiných, ale nechávají, až sama odevstane, potom ji s nich stahují a ostatek, což jí s nich spadne, leckdes po pastviskách a po trní zbírají. Z té vlny, když jí sobě hojně nashromáždí, dělají punčochy, rukavice, sukno (aneb raději houně, kteréž wattman nazývají), to měkké i teplé jest, než nespůsobně a nehladce udělané; nebo málo k tomu příprav soukenických mají, ježto kdyby to mělo uděláno býti, jakž náleží, tehdy velmi pěkné sukno býti by mohlo. Když sobě pak těch věcí mnoho, jako máslo, ryb, špiku, wattmanu etc. nashromáždí, tehdy s těmi věcmi ke kupcům jedou, kteříž k nim každoročně na mnoha šífách přijíždějí, jak z Engelandu, tak z země německé, přivážejíc s sebou rozličné věci, jako: peníze, chléb, pivo, víno, pálené, med picí, mouku, slad; nádoby dřevěné, mosazné, cínové, měděné, železné; plátno, sukno, provazy, klobouky, obuv, též dříví na lodky jejich etc., nebo toho všeho v zemi své nemají. Těch a takových věcí za ryby, máslo, špik a jiné věci své dostávají. Ryb rozličných tak mnoho a v takové hojnosti k kupcům přivážejí, že z nich stohy jako z obilí dělají. Pokudž se u nich kupci zdržují, potud pohodlí a hodu největších užívají. Peníze, jichž od kupcu dostávají, jsou na větším díle širocí tolarové (nemnoho, ale velmi málo dukátuv aneb jiné mince dostávají), jichž ne tak dalece pro sebe, jako pro krále svého, jemuž každoročně tribut penězitý, podle možnosti své, dávati musejí. Za tou příčinou peněz neužívají v koupi a prodeji, než věci za věc dostávají. Pokudž pak koli u kupcu jsou, potud od nich chováni bývají, jimž kupci dosti jísti a píti dávají, ne

s svou však škodou, nebo to sobě na nich dobře vynahražují.

O domích Islandských.

Zřídka se v Islandu tři neb čtyři domové nacházejí pospolu, než po jednom aneb po dvou. V jednom však domě (kteréž rozšířené a na mnoho komor a marštalí rozdělené mají) šedesáte, sto, půldruhého sta a v některém přes dvě stě lidí se nachází. Domy své všecko pod zemí mají, svrchu pěkným zeleným trávníkem přikryté, na něž se čistě volně vylézti může, a nejurostlejší seno na nich mívají. Vnitř prostranství hojné mají, nebo přibývá-li jich na počet, hned domův svých porozšiřují, aby tím lepší zvolnost v nich míti mohli. Takové pak domy pod zemí vzdělané z těchto příčin mají: předně proto, že nemají žádného dříví, kamení mají hojně, ale vápna ani hlíny k tomu spůsobné nemají. Druhé pro ochránění se před zimou, poněvadž u nich náramně ukrutná bývá. Nad to pak pro vítr a povětří silné, nebo tak veliké bývá, že málo co před ním celistvého zůstává, a to bezpochyby z té příčiny, poněvadž se nemá ani na čem zastaviti, pročež veliké škody činívá, zvlášť koho na moři neb na zátokách zastihne, a velice se to rychle a pojednou stává, tak že častokrát k břehu s loďkami menšími i většími spusobně přijeti a připlouti nelze, leč když všecko, lodi, lidé i jiné věci v kusy se roztřískají. Tak se podobně stalo léta 1613 šesti osobám z šífu Hamburského, kteříž na malé loďce k jinému šífu se pustili, a potom asi v míli od prudkého větru zachváceni byvše, v kusy o skálu jsou roztřískáni, takže je druhého dne po kusích na břehu mořském shledávati a sbírati musili. Mívají nebezpečenství

i šífové velicí, na nichž kupci přijíždějí, kteříž ač pevně utvrzeni bývají kotvami do moře vpuštěnými, avšak i to nevždycky prospěšné bývá; nebo silou větrů někdy kotvy, ačkoliv veliké a mocné jsou, zlámány bývají a časem také i provazové tlustí trhati se musejí. V takový čas, jestliže pilně a snažně šífu neretují, tehdy pojednou v kusy o skálu roztřískán bývá. Netoliko pak na moři a zátokách taková nezvole a nebezpečenství od větrů bývá, ale i na zemi, po níž v takové nepočasy jezditi nehrubě spůsobno bývá a často se to stává, že v čas takový, jestliže kdo přece jeti chce, i s koněm od větru poražen bývá. A sumou větrové největší, kteříž u nás bývají, ničímž se zdají býti proti větrum jejich, a kdyžť takovou moc vítr provozuje při věcech menších, o něž se tak silně opírati nemůže, ovšem by moc vykonal při stavení vysoko vzdělaném, byť i měli je z čeho dělati.

O spusobu lidí v Islandu bydlících.

Spusob lidí v Islandu bydlících mohl by se mnohým velice mizerný zdáti, a to z příčin slušných, poněvadž těch věcí, kteréž v krajinách našich a našim podobných k vychování svému máme, oni nemají, a poněvadž mohlo by se zdáti, že ani ten ortel od Boha Adamovi vynesený k nim literně nepřináleží, totiž: »V potu tváři své chléb jísti budeš,« poněvadž ho prázdni býti musejí. K tomu nemají soli, dříví, vína, piva, ovoce, ani žádných zahradních věcí. Měli sobě toho něco přivezeno, ale vše bylo nadarmo, poněvadž to u nich růsti nechce. Přece však oni dobromyslní jsou a veselí, s svou zemí se chlubí a honosí, říkajíce, že pod sluncem nebeským lepší země nad Island není. Jakož pak když se pohledí na některé příležitosti jejich, může

toho potvrditi každý, žeť poněkud mají oni (sami však pro sebe zrozeni tam jsouc) vždy dobré věci. Předně povětří zdravé, kteréž k nakažení, tak jako u nás, náchylné není, odkudž to jde, že o mnohých nemocech nám obecných nevědí, jako o zimnicích, podagrách, morním nakažení i jiných. Dlouhověcí lidé se nacházejí, majíce někteří i do půldruhého sta let věku svého, a jakž se od některých tvrdí, že mnozí i dvou set let dočekávají. Jsou k tomu také velmi silní a čerství, ačkoli zřídka se nacházejí postavy hrubé, na větším díle jsou malí, protož když z krajin těchto někoho, třebas prostřední postavy uhlédají, diví se vzrůstu jeho. Obzvláště pak pohlaví ženské jest velmi malé postavy; obojího však pohlaví lidé jsou dosti krásní, pěkní a neobhořelí. Druhé mají i tuto dobrou věc, že na tom, což mají, přestávají, o lepším nevědouce. Ačkoli k kupcům dostanouce se někdy sobě povolují, zvlášť při nápojích, jichž mnoho od kupců berou, však neprodlévají s nimi, nedají jim zoctěti, brzy jim konec učiní a potom zase podle prvního spůsobu svého (jemuž hned od maličkosti své dobře přivykli) živi jsou. Třetí, starostí rozličných, jimž zde obcovati a poddánu býti musíme, prázdni jsou; nebo poddaností, robotami, ani platy nějak velkými a nesnesitelnými obtíženi nejsou. Kde se komu místo líbí, tu obydlí své míti může. O pokrmy sobě, manželkám, dítkám a vší čeládce nehrubě se starají, neboť ryb a masa hojnost mají, a to vychování jejich jest. Nad to práce těžké nevedou, při níž by kvaltování a těžkosti okoušeli, největší práce jejich jest o dobytek pečovati. Co se lovení ryb dotýče, to může vlastněji kratochvílí nežli prací ousilnou nazváno býti, poněvadž ryb u nich veliké množství se nachází, takže v malé chvíli rybář mnoho jich sobě nashromážditi může. Co se oděvu

dotýče, ten mají prostý, a ženský svrchní od mužského svrchního málo rozdílný, pročež zvláště pozadu, muž-li čili žena jest, nesnadno se rozeznati mohou. Plátno (poněvadž ho málo dostávají) u nich vzácné jest, mnozí a na větším díle z lidu obecného a prostého v kožených košilích chodí.

O ostrovích okolo Islandu.

Množství veliké ostrovů menších i větších okolo Islandu se spatřuje. Na některých lidé bydlejí, kteříž větší jsou, a odtud tím spůsobněji živnost rybářskou provozovati mohou, majíc moře blízko vůkol sebe. Takový jest jeden, kterýž Wespene slove, dosti hrubý, a na němž nemálo rybářů bydlí. I ten cosi zvláštního jest, a to v tom, že na něm žádná žena plodu míti nemůže, než chtějí-li plod míti, tehdy se musejí do velkého ostrovu, t. j. do Islandu dáti dovézti a tam do času svého zůstávati. Jest také množství skal velikých a hrozných tu i onde v moři, jichž se plavci nemálo bojí a pilný pozor na to dáti musejí, aby s šífem na některou, zvlášť v noci, nepřijeli a pojednou nezhynuli. Mezi jinými takovými skalami jest jedna jako nějaká věž vysoká, kteráž ve formě své mnichu v kápi jest velmi podobná, mající před sebou jinou skálu širokou, oltáři nápodobnou, tak že když se z daleka na to hledí (a poněvadž se to pro dalekost menší býti zdá), nejinak to jest, než jakoby opravdový mnich u oltáře stál aneb klečel a mši sloužil, ale když se blíže přijede, pozná se, že skála jest, avšak vždy takovou podobnost mající. Tak podobně v zemi, nedaleko Helgapeldu, nachází se skála jedna veliká, osobě ženské velmi podobná, tak že hrozno jest z blízka na to hleděti, a tyto obě věci, jisté jest, žeť rukou lidskou učiněny nejsou.

O rybách a potvorách mořských okolo Islandu.

Mimo jiná místa na pulnočním moři mnoho ryb divných a velikých okolo Islandu spatřiti se může, nepochybné jest, že z té příčiny, poněvadž ryb obecných velmi mnoho v těch místech se zdržuje, tehdy i veliké tam přicházejí a tu vyživení své jedny z druhých, zvlášť větší z těch menších mají. Obzvláště pak mimo jiné velrybové jsou hodni k spatření, jichž tam množství jest velikých k tomu a náramně hrozných, kteříž se s silným zvukem a hřmotem po moři procházejí a na větším díle dva a dva, někdy také tři pospolu jdou, a často až k samým šífům přicházejí a podle nich plovou, a vystrčíc hřbet svůj a půl oka z vody pilně na šíf i lidi hledí. Šífům překážky nečiní, avšak potud, pokudž se jim žádné příčiny nedává, sice jinak zle by bylo, kdyby čím zdrážděni a k hněvu popuzeni byli. Protož v ten čas i křiku, ovšem i střílení zanechati a jim všelijak pěknými a oulisnými slovy lahoditi musejí. Jsouť pak velrybové na pohledění velice hrozní, jakož pro svou velikost, tak i pro svou černost, nebo samy oči toliko jejich blýští se a ohni podobné jsou. Když se po moři procházejí, tehdy mnoho vod vysoko před sebou ženou, a kdekoli se vyskytují, ta voda se vzhůru jako skalí dme a zdvihá; vyskytnouc se nad vodou skrze chřípě své (kteréž jako nějaké komíny veliké a velmi široké mají) vodu, kteráž se v nich zadrží, vysoko nahoru vydmychují a v tom vydmýchnutí tak ji zdrobí, že nejinak než jako mlha býti se zdá, a vítr to bere a do povětří zanáší. To pak vydmýchování jejich tak se hřmotně děje, že se i na dvě míle slyšeti může, ano i spatřiti. Nacházejíť se pak velrybové pokolení dvojího, jedni většího, druzí menšího, a ti menší

často se do zátok dostávají s vystoupením moře. Potom když moře zase vedle spůsobu svého vstupuje, a oni tam meškajíc se osáknou i zůstávají a hned od lidí, kteří se ze všech stran k nim sbíhají, zbiti bývají. Maso jejich ku pokrmu spůsobné není, než sádla z nich velké množství dostávají. Kostí se nemálo z nich v Islandu spatřuje, z nichž sobě Islandeři stoličky, lavice etc. dělají. Spatřují se také okolo Islandu ryby, které Schwerdfisch slovou, a ty jsou v nepřátelství s velrybem. Ty majíc na hřbetě dlouhé a velmi ostré špice, velrybům nemalou škodu a překážku činí, pod ně podbíhajíc a prudce sebou nahoru vyhazujíc, tak že i rány škodlivé v břichu velrybovém dělají, před nimiž utíkajíce velrybové, častokráte, aby jich jen zbýti mohli, i na břeh z vody se vyhazují. Jiné opět ryby spatřují se, jimž Springfisch říkají. Ty nad vodu velmi vysoko vyskakují a sebou vyhazují, jichž se rybáři hrubě bojí, nebo velmi škodlivé jim bývají, přibíhajíc k jejich loďkám hráti s nimi chtějí, a potom třebas na kusy je roztřískají. Z té příčiny rybáři, kdykoliv kterou zahlídnou, rychle k břehu pospíchati musejí, nechtějí-li zahynouti. Jiných ryb rozličných, větších i menších, i tvorům zemským podobných, mnoho se nachází, jichž jména neznámá jsou.

Vídávány bývají také v Islandu na vodách potvory náramně hrozné, kteréž se lidem ukazují, a často ti, kteříž je spatřují, sotva pro hrůzu při životu zachováni bývají. Mezi kterýmižto potvorami jsou i tyto dvě, kteréž se nejobecněji časem jistým zjevují: První jest jako had náramně veliká, kteráž v dlouhosti své na půl míle býti se soudí; a ta z moře po jedné řece veliké blízko Schalholtu přicházívá, a z sebe tři, čtyry i víc oblouků velmi vysoko nad vodu dělává, takže by se pod každý

volně s největším šífem podjeti mohlo. Tato potvora, kdykoli se ukazuje, očekávají hned za tím Islandeři proměny nějaké, kteráž se v světě státi má. Před smrtí císaře Rudolfa též od mnohých vidína a spatřína byla.

Druhá potvora spatřována bývá o třech hlavách, také velmi hrubá a náramně hrozná, kterouž podobně kdykoli uhlídají, hned za tím něco nového očekávají.

Až potud dotknuto jest o těch věcech některých, kteréž se v Islandu spatřiti mohou. Mnohoť pak se ještě pomíjí, a to z slušných příčin: předně, že v času krátkém nebylo možné všeho v dokonalosti shlédnouti, a protož mělo-li by něco necelé, ovšem pak při něčem omylně psáti, raději se toho zanechává, nechť na tom připomenutém přestáno jest. Líbí-li se komu něco více věděti a viděti, může se tam sám vypraviti. Pak potom i z té příčiny, že kdyby vše to vypsáno býti mělo, což od obyvatelův ostrovu toho vypravováno bylo, nejedni snad našli by se, kteříž by za pravdu toho přijíti nechtěli; nebo mnozí lidé rádi podle vlasti své, v níž zrozeni jsou, jiné krajiny měří neb soudí, myslíce, že všady jednostejný způsob jest, a když něco divného uslyší, tehdy tomu odpírati obyčej mají. Ale každý rozumný a soudný člověk, zvláště pak ten, jemuž se dostává jiné krajiny a země viděti, takový povolnější bývá k přijetí za pravdu toho, což se divného o jiných zemích vypravuje. Tak se zajisté líbilo Pánu Bohu, aby na světě, v krajinách a zemích divní rozdílové byli, jakož pak může řečeno býti, že ani jedné země není, aby ve všem všudy s jinými se srovnávala; nebo jedna každá něco obzvláštního pro sebe má. Odkudž se příčina dává hleděti na to, že poněvadž světa tohoto (na nějž nás Pán Bůh postavil) divný jest způsob,

tehdy žeť ovšem ten jest předivný, kterýž všechen svět moudrostí svou zpravuje, a že jest Pánem mocným, to patrně osvědčuje. Jemuž samému z skutkův předivných jeho česť i sláva na věky Amen.